

Renasterea Prestigiului Doctoral in Romania

Sebastian BUHAI

Articolul urmator reprezinta un rezumat al discutiilor din cadrul unui grup de cercetatori romani activand in strainatate si se doreste a fi un mesaj ferm adresat Ministerul Educatiei si Cercetarii pentru reforma fara intarziere a sistemului doctoratelor din Romania.

Sistemul actual al doctoratelor reprezinta o problema care afecteaza grav invatamantul superior si cercetarea stiintifica din Romania. Nivelul calitativ scazut al doctoratelor nu este atat consecinta lipsurilor financiare, cat a lipsei rigorii si profesionalismului in definirea unui mediu propice asumarii rolurilor specifice, atat in ceea ce-i priveste pe doctoranzi cat si pe conducatorii de doctorat. In definirea acestui mediu, rolul de lider revine Ministerului Educatiei si Cercetarii.

In tari unde cercetarea si invatamantul superior sunt considerate prioritare si privilegiate (UE, SUA, Japonia, etc), o cerinta pentru acordarea titlului de doctor este ca materiale din teza de doctorat sa fie publicate (publicabile) in asa numitele "peer-review journals", reviste cotate ISI in marea lor majoritate, in modul acesta existand recunoasterea internationala a tezei de doctorat. Ineditul – caracteristica fara de care o teza de doctorat este de neconceput, nu mai poate fi astazi evaluat decat in mediul international, global.

Din nefericire, in Romania, vasta majoritate a tezelor de doctorat sunt reprezentate de materiale stufoase, dar nepublicate si nepublicabile in reviste de circulatie internationala, prin urmare recunoscute doar de comisia ce acorda titlul de doctor. In pofida existentei unor lucrari de calitate autentic doctorala, mediul academic romanesc abunda de "doctorate provinciale", al caror "prestigiu" se opreste la granitele tarii si pe fond nu reprezinta mai mult decat o particula pe o carte de vizita.

De asemenea, contrar practicii internationale, in invatamantul superior autohton nu se respecta un standard minim in numirea conducatorilor de doctorat, persoane care de multe ori nu au recunoasterea si experienta stiintifica necesara pentru a indruma candidati la titlul de doctor in stiinte.

Neobligativitatea recunoasterii internationale a calitatii stiintifice a tezei de doctorat, chiar evitarea acesteia in multe situatii, deschide calea spre impostura academica. Proliferarea conducatorilor de doctorat necalificati duce la continuarea si dominatia tezelor doctorale de slaba calitate.

Consideram ca prima masura absolut obligatorie in stoparea acordarii doctoratelor "pe banda rulanta" si a inflatiei de doctori care nu isi justifica titlul obtinut, revizuirea conditiilor de acordare a calitatii de conducator de doctorat, precum si a titlului de doctor dupa criteriile recunoscute international.

In continuarea acestui material prezentam asadar: i. recomandari privind redefinirea criteriilor de abilitare a conducator de doctorat, ii. recomandari privind redefinirea criteriilor de acordare a titlului de doctor in stiinte, iii. alte recomandari privind organizarea doctoratelor, precum si iv. recomandari privind obligatii directe si imediate ale Ministerului Educatiei si Cercetarii in vederea atingerii obiectivelor enuntate.

I. Recomandari privind redefinirea criteriilor de abilitare a conducatorilor de doctorat

a) Conducatorii de doctorat trebuie sa aiba titlul de doctor in stiinte si sa demonstreze ca au un numar de 10 publicari in reviste cotate ISI, cu factor de impact relevant in domeniul respectiv .

Pentru domeniile in care acest criteriu nu poate fi indeplinit momentan din cauza lipsei conducatorilor de doctorat avand aceasta experienta, sa se acorde un "timp de gratie" de 3 ani pentru indeplinirea lui. In cazul in care conducatorul respectiv de doctorat nu indeplineste acest criteriu dupa 3 ani, i se va retrage atestarea de conducator de doctorat.

b) Conducatorul de doctorat poate avea maximum 5 (cinci) doctoranzi simultan. Numarul simultan de doctoranzi poate creste la 7 (sapte) in situatia in care conducatorul de doctorat face dovada ca are resursele financiare (granturi interne sau internationale) prin care sa asigure salarizarea acestora.

c) Conducatorul de doctorat poate conduce doctorate numai in specialitatea in care lucreaza (de regula domeniul in care este doctor).

d) Organizarea de doctorate si acordarea titlului de doctor se poate face de catre o universitate acreditata sau un institut de cercetare acreditat. Cei care doresc sa conduca doctorate, dar nu sunt cadre didactice universitare se vor afilia cu aceste universitati sau institutii pentru a putea conduce doctorate, fie ca si cadre didactice asociate, fie ca si cadre didactice permanente. In particular aceasta masura poate contribui la intorcerea unor cercetatori de valoare care activeaza in tarile dezvoltate, universitatile fiind co-interesate sa angajeze persoane cu calitate de conducatori de doctorate. Pentru implementarea acestei recomandari imediat, propunem ca in cazul conducatorilor de doctorat ne-afiliati inca, sa se acorde o perioada de gratie de maximum 5 ani pentru indeplinirea acestui criteriu.

e) Cererea de atestare a calitatii de conducator de doctorat se va depune individual la Ministerul Educatiei si Cercetarii, si nu in cadrul universitatilor sau institutelor de cercetare. Astfel, orice cercetator calificat poate obtine dreptul de conducere, insa inmatricularea doctoranzilor se poate face numai de catre universitatile si instituturile de cercetare acreditate. Cereri de re-atestare vor trebui depuse din nou de conducatorii de doctorat care nu au avut doctoranzi in ultimii 5 ani.

f) Activitatea conducatorului de doctorat va fi evaluata periodic, la interval de 5 ani, de catre o comisie externa de specialisti, aprobata de Ministerul Educatiei si Cercetarii. Conducatorilor de doctorat care nu semnaleaza la timp abateri grave (suspiciuni asupra acestor abateri) ale doctoranzilor de la conduita academica, precum plagiatul, compilatia, executarea studiului de cercetare sau scrierea tezei de catre altcineva, li se va retrage dreptul de conducere de doctorate. De asemenea, in situatia in care se constata ca in aceasta perioada conducatorul de doctorat nu are publicatii cotate ISI, el va fi penalizat prin retragerea dreptului de a conduce doctorate pana la indeplinirea criteriilor. Dreptul de a conduce doctorate se va obtine in urma unei noi cereri de atestare.

g) Conducatorul de doctorat al candidatului caruia i se respinge teza de doctorat de catre comisia de doctorat, pierde dreptul de a conduce doctorate si nu poate cere re-atestarea timp de 2 ani; toti doctoranzii aflati in stagiul la acesta trebuie imediat preluati de alti conducatori atestati. Daca o teza de doctorat este aprobata de comisia de doctorat, dar respinsa de catre CNATDU, toti membrii comisiei care au votat pentru aprobarea tezei pierd dreptul de conducere a doctoratelor si nu au dreptul sa ceara re-atestarea mai devreme de 2 ani. Prevederile de mai sus se aplica dupa analizarea eventualelor contestatii ale deciziei de respingere a tezei la nivelul unei comisii CNATDU, comisie care se va intruni de doua ori pe an.

h) Conducatorii de doctorat sunt incurajati sa conduca doctorate in co-tutela cu conducatori de doctorate activand in universitati si institutii de cercetare din tari foarte avansate din punct de vedere al cercetarii si invatamantului superior (ex. UE, SUA, Japonia)

II. Recomandari privind redefinirea criteriilor acordarii titlului de Doctor in Stiinte

a) Mentinerea colocviului formal la admiterea in cadrul doctoratului este discutabila si in general contrara practicilor internationale. In conditii ideale, admiterea ar trebui sa cada total in responsabilitatea conducatorului de doctorat (avand in vedere indeplinirea conditiilor de calificare a acestuia si evaluarea periodica a stadiului doctoratului, vezi si in recomandarile de mai jos). Un interviu initial cu o comisie formata din directorul programului de studii postuniversitare si din conducatorul de doctorat ar putea reprezenta o solutie temporara pentru Romania.

b) Titlul de doctor in stiinte (PhD) se va acorda numai daca doctorandul face dovada insusirii teoretice, dar si practice a cunostiintelor pe care trebuie sa le acumuleze. Pentru a demonstra acest lucru, titlul de doctor in stiinte se acorda doar persoanelor care au publicat (sau au trimis spre publicare si au primit raspuns afirmativ in privinta publicarii, in urma peer-review-ului- articolul este "in press"- la ora sustinerii tezei) cel putin un articol in reviste de circulatie internationala, cotate ISI. Calitatea si originalitatea si nu cantitatea trebuie sa fie criteriile acordarea titlului de doctor in stiinte.

c) Durata doctoratului nu poate depasi 5 ani (doctorat cu frecventa), respectiv 6 ani (doctorat fara frecventa). In conditiile adoptarii declaratiei de la Bologna, doctoratele vor trebui fixate la perioada initiala de 3 ani (doctorat cu frecventa), urmand ca in caz de necesitate sa fie extinse la maximul precizat mai sus.

d) In conditiile adoptarii declaratiei de la Bologna, masteratul devine conditie necesara obligatorie pentru admiterea la doctorat.

e) Participarea la conferinte si seminarii stiintifice majore (ex. ale organizatiilor profesionale continentale sau mondiale), prin prezentarea unor lucrari din teza doctorala, face parte din conditiile necesare obtinerii titlului de doctor. Taxele de inregistrare precum si costurile de deplasare la locul conferintei si cheltuielile de trai pe perioada conferintei, in cazul acceptarii doctorandului la o asemenea conferinta, vor trebui suportate de institutia unde activeaza doctorandul respectiv.

f) In timpul doctoratului, doctoranzii vor fi stimulati sa colaboreze cu departamente universitare, institutii de cercetare, laboratoare din UE, SUA, Japonia sau tarile puternic industrializate, putand efectua stagii de pregatire, pe perioade nedeterminate, in aceste departamente, institutii, laboratoare. Aceasta "stimulare" se va face prin utilizarea legaturilor externe si recunoasterii internationale a conducatorului de doctorat, cat si prin stipularea unor asemenea stagii si schimb de experienta in protocoalele de colaborare cu partenerii din strainatate.

g) Toti doctoranzii vor fi evaluati periodic, in mod oficial la nivelul institutiei in cadrul careia activeaza, o data pe an, de catre o comisie alcatuita din conducatorul de doctorat, directorul programului de doctorat si un al treilea evaluator, de preferinta extern. In particular atat conducatorul de doctorat cat si doctorandul vor completa un raport asupra stadiului in care se afla proiectul si asupra problemelor posibile aparute (intarzieri, redefiniri ale proiectului initial, grave probleme de comunicare/colaborare etc).

h) In comisiile de doctorat vor participa doar conducatori atestati de doctorat: comisiile vor fi formate din conducator, decan si 3 (trei) alti membri din alte universitati; decanul nu are drept de vot pentru acordarea titlului. De dorit ar fi ca unul dintre membrii externi sa fie din strainatate.

i) Teza de doctorat se va sustine public si va fi anuntata cu cel putin o luna inainte prin diverse mijloace (email, afise, newsletter-ul institutiei, site-ul web al institutiei). Teza de doctorat va fi oricand accesibila publicului pentru consultare la secretariatul si/sau biblioteca institutiei respective.

j) In cazul descoperii ulterioare a fraudei (plagiat, compilatie, scrierea tezei de catre altcineva, etc), titlul de doctor va fi retras iar faptul comunicat public.

III. Alte dispozitii privind organizarea sistemului de doctorate

a) Titlul de doctor in stiinte obtinut in universitati sau institute de cercetare de prestigiu din UE, SUA, Japonia sau alte tari puternic industrializate va fi automat recunoscut in Romania.

b) Sistemul actual rigid de clasificare a domeniilor stiintifice astfel incat un doctorat obtinut intr-un institut prestigios din strainatate, intr-un domeniu mixt sau foarte nou, nu se poate incadra nicaieri in sistemul romanesc pentru recunoasterea sa, va fi flexibilizat de urgenta.

c) Universitatile si institutiile acreditate pentru organizarea de doctorate si acordarea titlului de doctor trebuie sa faca dovada existentei resurselor necesare acestei intreprinderi. In particular, existenta unei biblioteci rezonabil dotate este o conditie absolut necesara. In cadrul stiintelor experimentale o conditie sine qua non este existenta unui laborator dotat corespunzator. Accesul la bazele de date/ bibliotecile de jurnale digitale internationale, cum ar fi "ScienceDirect", "Jstor", "Proquest", "Ingenta", s.a.m.d., ar trebui sa fie in timp garantat in oricare din institutiile organizatoare de doctorate.

d) Extrem de important, in timp vor trebui organizate si la noi doctoratele in cadrul asa-numitelor "formatiuni doctorale", echivalente conceptului de "graduate programs" practicat in UE, SUA, etc. Propunem ca acestea sa inceapa in centre de excelenta din Romania, un criteriu pentru ca un departament/institut (care ofera titlul de doctor) sa fie recunoscut drept centru de excelenta fiind tocmai instituirea unei asemenea formatiuni doctorale. O "formatiune doctorala" este definita ca avand o etapa constand in cursuri post-universitare, de regula constand in obtinerea unui master de cercetare sau a unei calificari echivalente permitand accesul la doctorat, si o a doua etapa consacrata doctoratului propriu-zis, de scriere a articolelor care vor compune dizertatia. Conducatorul de doctorat va fi de regula profesorul indrumator al tezei de master, iar formatiunea doctorala va avea si rolul de a facilita legatura dintre potentialii conducatori de doctorat si doctoranzi, inca din prima etapa a programului, cand viitorul doctorand urmeaza cursurile respective. Desigur, in paralel cu doctoranzii care ar urma in cadrul aceluiasi institut prima si a doua etapa a "formatiunii doctorale" (acestia fiind majoritatea), vor exista si doctoranzi care vor fi obtinut calificarea necesara (master de cercetare, etc) din alta parte, care vor veni in program direct in cadrul celei de a doua etape, asadar doctorantura propriu-zisa, in cadrul institutului respectiv.

IV. Recomandari privind obligatiile Ministerului Educatiei si Cercetarii

a) Sa monitorizeze atent implementarea recomandarilor din sectiunile I, II si III anterioare;

b) Sa reduca gradual (in functie de fondurile avute la dispozitie) formele de doctorat fara frecventa, cu pastrarea unui minimum in acest sens, concomitent cu promovarea doctoratelor cu frecventa prin marirea subsidiilor doctorale acordate prin competitie, pentru a permite un trai decent doctoranzilor;

c) Sa defineasca clar modul de incadrare al doctoranzilor in universitatile si institutiile de cercetare care organizeaza doctorate si confera titlul de doctor: student (primind asa-numita

bursa doctorala), angajat al institutiei respective (primind un salariu corespunzator), extern (finantarea prin fonduri externe institutiei). Cu toate ca nu e neaparat necesara o omogenizare al acestui mod de angajare, se impune definirea clara a drepturilor si obligatiilor doctorandului in toate aceste cazuri;

d) Sa gaseasca cat mai multe oportunitati pentru specializarea doctoranzilor in UE, USA si celelalte tari puternic industrializate. In acest sens se va lua legatura cu ministerele de specialitate din tarile respective pentru a identifica oportunitatile si fondurile necesare;

e) Sa mentina o baza de date cu cercetatorii romani din strainatate pe care sa ii tina informati despre orice activitati/schimbari in mediul invatamantului superior si al cercetarii care privesc sistemul doctoral. In acelasi timp sa foloseasca potentialul alcatuit din acesti oameni de stiinta romani activand in strainatate atat in scopuri de expertiza si evaluare in ceea ce priveste sistemul doctoral din Romania, cat si in scopuri de consultanta asupra politicii cercetarii si educatiei in aceasta directie;

f) Sa inceapa evaluarea departamentelor universitare si a institutiilor de cercetare in vederea acordarii statutului de "centru de excelenta".